

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

УДК 378.147

Б.І. ШУНЕВИЧ,

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності,
м. Львів*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РАННІХ ЗАРУБІЖНИХ ТЕОРІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті проведено порівняльний аналіз зарубіжних варіантів теорії дистанційного навчання, запропонованих Р. Делінгом, Ч. Ведмеєром, М. Муром і О. Петерсом. Автор звертає увагу на те, що в описаних теоріях підкреслюється незалежність і автономія студента, а також підтверджується, що дистанційне навчання є фундаментально відмінним від інших форм навчання. У статті припускається, що описані зарубіжні теорії дистанційного навчання можуть стати базою для досліджень з цієї тематики вітчизняними науковцями.

Ключові слова: теорія незалежності і автономії; теорія індустріалізації викладання; теорія взаємодії і комунікації.

Вступ. Форми дистанційного навчання (ДН), коли викладач і студент розділені відстанню і часом, наприклад, кореспондентське навчання, існували на Заході ще з 1840-х рр., робилися спроби їх теоретичного обґрунтування провідними вченими в цій галузі, але тільки в кінці 1960-х років почала створюватися теоретична база ДН.

Теорія є дуже важливою для впровадження дистанційної освіти, тому що вона має прямий вплив на практику в цій сфері. Д. Кіген вважав, що відсутність довгий час прийнятої теорії послабила ДН [1, с. 63–67].

Мета статті – провести порівняльний аналіз теорій дистанційного навчання, запропонованих зарубіжними науковцями Р. Делінгом, Ч. Ведмеєром, М. Муром і О. Петерсом.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз окремих ранніх зарубіжних теорій ДН проведений нами у статтях [2; 3] ще у 2002 р.

У відомій праці «Основи дистанційної освіти» Д. Кіген [4, с. 12] класифікував ранні теорії дистанційної освіти таким чином: 1. Теорії незалежності і автономії. 2. Теорії індустріалізації викладання. 3. Теорії взаємодії і комунікації.

Значний внесок у розробку теорій ДН згаданих вище груп, а саме в теорію автономії і незалежного навчання, здійснили Р. Делінг, Ч. Ведмеєр, М. Мур, в теорію індустріалізації викладання – О. Петерс, а в теорію інтерактивності й комунікації – Б. Гольмберг та ін.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо детальніше і проведемо порівняльний аналіз ранніх теорій дистанційної освіти, а саме: теорії автономії і незалежного вивчення та індустріалізації викладання.

Теорія незалежності і автономії (Рудольф Делінг). Р. Делінг розглядає дистанційну освіту як багатовимірну систему процесів навчання і зв'язку за допомогою штучного сигналу-носія. Він перелічує у своїх працях [5, с. 6–10] вісім вимірів цієї системи: студент; суспільство (включаючи законодавство, уряд, сім'ю та ін.); організація (заклад дистанційного навчання), що допомагає студенту в освоєнні знань; мета навчання; зміст того, що треба вивчити; результат навчання; відстань; носій сигналу.

Цікавим в цьому підході є те, що Р. Делінг називає заклади ДН організаціями, які допомагають студентів в освоєнні знань, а також відсутність викладача серед восьми параметрів вищезгаданої системи.

Курс дистанційного навчання є штучною, діалогічною можливістю для навчання, за якої містком між студентом і навчальним закладом служить штучний носій-сигнал. Концепції зворотного зв'язку і двосторонньої комунікації є центральними в підході Р. Делінга до ДН. Він бачить істотну різницю між монологічною можливістю навчання (книги, газети, журнали, фільми, лекції без дискусії, самопідготовчі курси) і діалогічною (навчальна аудиторія, розмова, листи з відповідями, дистанційні курси), стверджує, що у ДН немає викладання, тому що в системі не передбачений викладач, і функції, пов'язані з вивченням студентом матеріалу в межах навчального закладу, виконуються різними машинами, людьми і матеріалами. Р. Делінг зводить до мінімуму роль викладача та навчального закладу і наголошує на автономії й незалежності студента. Таке ставлення до викладача і навчального закладу він пояснює тим, що студентами дистанційних програм навчання переважно є дорослі люди. Завдання навчального закладу – допомогти студенту тоді, коли він цього бажає, якщо сам не може впоратися з вирішенням поставлених завдань. Якщо студент може працювати автономно, то єдиним, чим може допомогти навчальний заклад, залишається інформація, документація і бібліотека.

Теорія незалежного вивчення (Чарльз Ведемейер). Для Ч. Ведемейера [6] сутністю дистанційної освіти є також незалежність студента. Це відображається в наданні ним переваги терміну «незалежне навчання» для дистанційної освіти на рівні коледжу чи університету. Науковець був критичним до тодішніх моделей вищої освіти. Він підкреслював, що використовувалися застарілі концепції навчання, які гальмували застосування сучасних технологій навчання у навчальних закладах.

Ч. Ведемейер запропонував систему з 10 характеристик, які наголошують на незалежності студента і прийнятті технології як способу використання цієї незалежності.

Він вважає, що система має: 1) бути дійовою в будь-якому місці, де є студенти (чи навіть лише один студент) незалежно від того, чи є викладачі в тому самому місці і в потрібний час; 2) покласти більше відповідальності за навчання на студента; 3) звільнити викладацький склад від опікунських обов'язків, так щоб більше часу можна було виділити на справді навчальні завдання; 4) пропонувати студентам і дорослим більше можливостей в роботі з курсами, їх форматом і методологіями; 5) використовувати всі навчальні медіазасоби і методи, які виявилися ефективними; 6) поєднувати різні медіазасоби і методи, так щоб кожний предмет чи частина предмета вивчалися найкращим відомим способом; 7) сприяти проведенню повторного дизайну і розробці курсів, які раніше були пристосовані, втиснуті в рамки якоїсь певної медіапрограми; 8) зберігати і покращувати можливості для адаптації курсів до індивідуальних відмінностей студентів; 9) оцінювати досягнення студента, не піднімаючи бар'єрів, які стосуються місця, швидкості, методу чи послідовності навчання студента; 10) давати можливість студенту починати, припиняти і вчитися в обраному ним темпі.

Ч. Ведемейер відділяє викладання (**teaching**) від вивчення (**learning**) як спосіб подолання освітніх бар'єрів «простір–час». Він запропонував шість характеристик незалежної системи навчання: 1. Студент і викладач відокремлені. 2. Нормальні процеси викладання і вивчення виконуються письмово або якимось іншим чином. 3. Індивідуалізованість навчання. 4. Вивчення відбувається через діяльність студента. 5. Вивчення зручне для студента. 6. Студент бере відповідальність за темп, швидкість свого прогресу з можливістю будь-коли розпочати чи припинити навчання.

Ч. Ведемейер виділив чотири елементи кожної ситуації викладання–вивчення: викладач, студент (чи студенти), система чи режим зв'язку і щось, чого треба навчити чи що треба вивчити. Він запропонував реорганізацію цих елементів, які б забезпечували фізичний простір і дали більше свободи студенту. Ключем до успіху дистанційної освіти, вважав Ч. Ведемейер, є розробка взаємозв'язку між студентом і викладачем.

Теорія незалежного вивчення (Майкл Мур). У теорії розглядаються дві змінні у навчальних програмах: величина автономії студента і дистанція між викладачем і студентом [7].

Для М. Мура дистанція складається з двох елементів, кожний з яких може бути вимірним. Першим є забезпечення двостороннього зв'язку (діалогу). Деякі системи або про-

грами пропонують кращий двосторонній зв'язок, ніж інші. Другим є межа, до якої програма відповідає потребам кожного студента (структури). Деякі програми дуже структуровані, тоді як інші відповідають потребам і цілям кожного студента.

Друга частина теорії М. Мура стосується автономії студента. Він зауважує, що за традиційними шкільними параметрами студенти дуже залежні від викладачів, під керівництвом яких вони працюють, і що в більшості традиційних і дистанційних програм викладач активний, тоді як студент – пасивний.

У дистанційному навчанні існує відстань між викладачем і студентом, тому студент мусить взяти на себе відповідальність за самостійне проведення програми навчання. Автономному студенту потрібна незначна допомога викладача, який може бути для нього більше респондентом, аніж керівником. Проте деякі дорослі студенти потребують допомоги у формулюванні їхніх навчальних цілей, у роботі з джерелами інформації й оцінюванні досягнутих цілей.

М. Мур класифікує програми ДН як «автономні» (які визначаються студентом) або «неавтономні» (які визначаються викладачем) і вимірює ступінь автономії конкретного студента залежно від його відповідей на такі три питання: 1) відповідальність за вибір цілей навчання в програмі лежить на студенті чи викладачеві (автономія у встановленні цілей); 2) вибір і використання методу навчання є рішенням викладача чи студента (автономія в методах навчання); 3) Рішення про метод оцінювання і критерії, які використовуються, зроблені студентом чи викладачем (автономія в оцінюванні).

Теорія індустріалізації викладання (Отто Петерс). О. Петерс [8] виявив, що традиційні категорії досліджень в освіті не придатні для дидактичного аналізу дистанційних систем, і був змушений відкинути їх. Він вважає, що створення систем для дистанційного викладання структурується інакше, ніж для традиційного навчання, тому аналітики з дидактики мусять шукати інші моделі для нього.

О. Петерс запропонував нову термінологію для аналізу ДН, порівнюючи дистанційне викладання з промисловим виробництвом товарів: раціоналізація; поділ праці; механізація; лінія складання; масове виробництво; підготовча робота; планування; організація; наукові методи управління; формалізація; стандартизація; функціональні зміни; об'єктивність; концентрація; централізація [8; с. 19–34].

Процес навчання в його теорії індустріалізації поступово реструктуризується через збільшення механізації і автоматизації. Він стверджував, що розробка дистанційних курсів така ж важлива, як підготовча робота, що виконується перед початком виробничого процесу. Індустріалізація освіти передбачає: 1. Ефективність навчального процесу особливо залежить від планування і його організації. 2. Курси формалізовані, а очікувані результати роботи студентів – стандартизовані. 3. Процес навчання значною мірою здійснюється об'єктивно. 4. Функція академічного викладання на відстані значно змінилася у відношенні до функції університетських викладачів при традиційному навчанні. 5. Концентрацію наявних ресурсів і централізоване адміністрування.

Якщо ви збираєтеся впроваджувати індустріалізовану форму освіти, застерігає О. Петерс, ви маєте бути готовими жити з проблемами, які приносить індустріалізація освіти.

Висновки. Аналіз теорій ДН показав, що нові технології, глобалізація і нові ідеї щодо навчання студентів потребують нового погляду на традиційні підходи до практики дистанційного навчання.

В описаних теоріях підкреслюється незалежність і автономія студента, а також підтверджується те, що дистанційне навчання є фундаментально відмінним від інших форм навчання.

Запропоновано багато теорій дистанційного навчання. Більшість з них підкреслюють відокремлення викладача і студента, вплив навчального закладу, використання медіа, щоб об'єднати викладача і студента, можливості для двостороннього зв'язку і практики індивідуального навчання. Традиційні визначення описують дистанційне навчання як таке, що відбувається в різних місцях і часі, тоді як сучасні визначення, які стали можливими завдяки новим інтерактивним технологіям, наголошують на навчанні, яке відбувається в один і той же час, але в різних місцях. Роль навчальних організацій, викладачів у процесі дистанційного навчання також змінилися. Наприклад, відкрите навчання є формою дистанційного навчання, яке відбувається без впливу навчальної організації.

Із розвитком ДН на наших теренах ця тематика стає також предметом дослідження в Україні, а описані зарубіжні теорії дистанційного навчання можуть стати базою цих досліджень.

Список використаної літератури

1. Keegan D. Theories of distance education: Introduction / D. Sewart, D. Keegan, B. Holmberg eds. // Distance education: International perspectives. – New York: Routledge, 1988. – P. 63–67.
2. Шуневич Б. Дистанційна освіта: Теорії автономії і незалежного навчання / Б. Шуневич // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 6. – С. 27–31.
3. Шуневич Б. Дистанційна освіта: Теорії індустріалізації викладання / Б. Шуневич // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 5. – С. 45–50.
4. Keegan D. Foundations of distance education / D. Keegan. – London and New York: Routledge. – 3rd revised edition, 1996. – 224 p.
5. Delling R.M. Briefwechsel als Bestandteil und Vorlauffer des Fernstudiums (Ziff papiere 19) / R.M. Delling. – Hagen: Fernuniversität (ZIFF), 1978. – 24 p.
6. Wedemeyer C. Learning at the Backdoor: Reflections on non-traditional learning in the lifespan / C. Wedemeyer. – Madison: University of Wisconsin Press, 1981. – 298 p.
7. Moore M. Toward a theory of independent learning and teaching / M. Moore // Journal of Higher Education. – 1973. – XLIV (12) – P. 661–679.
8. Peters O. Theoretical aspects of correspondence instruction / Peters O. // The Changing World of Correspondence Study / O. Mackenzie and E.L. Christinsen (eds). – University Park, Pa. and London: Pennsylvania State University. – 1971. – 124 p.

В статье проведен сравнительный анализ зарубежных вариантов теории дистанционного обучения, предложенных Р. Делингом, Ч. Ведемеером, М. Муром и А. Петерсом. Автор обращает внимание на то, что в описанных теориях подчеркивается независимость и автономия студента, а также подтверждается, что дистанционное обучение является фундаментально отличным от других форм обучения. В статье предполагается, что описанные зарубежные теории дистанционного обучения могут стать базой для исследований по этой тематике отечественными учеными.

Ключевые слова: теория независимости и автономии; теория индустриализации преподавания; теория взаимодействия и коммуникации.

The article deals with a comparative analysis of foreign versions of distance learning theories proposed by R. Delling, C. Wedemeyer, M. Moore and O. Peters. The author pays attention to the fact that independence and autonomy of students is emphasized in the theories under discussion. Those theories are also based on the belief that distance learning is fundamentally different from other forms of learning. It is suggested in the article, that the described foreign theories of distance learning can become a basis for researching this issue by Ukrainian scholars.

Key words: theories of independence and autonomy; theories of industrialization of teaching; theories of interaction and communication.

Надійшло до редакції 7.09.2011.